

dersdeo

öğrenmenin en kolay yolu ol!

Yurttaşlık

YARGI

Yargı Organları

Madde 9: Yargı yetkisi, Türk milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.

- Anayasanın 9. maddesinde yargı gücü, bir yetki olarak düzenlenmiştir.
- Bağımsız mahkemeler yargılama yetkisini millet adına kullanır.

Yargı ile İlgili Anayasada Düzenlenmiş Genel Hükümler

A. Mahkemelerin Bağımsızlığı

- Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanı kanaatlerine göre hüküm verirler.
- Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

B. Hâkimlik ve Savcılık Teminatı

- Hâkimler ve savcılar azlolunamaz (azledilmeme güvencesi).
- Kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz (emeklilik güvencesi).
- Bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz (mali güvence).
- Kendi istekleri olmadan idari görevlere atanamazlar (idari görevlere atanmama güvencesi).

C. Hâkimlik ve Savcılık Mesleği

- Hâkimler ve savcılar adli ve idari yargı hâkim ve savcıları olarak görev yaparlar. Bu görevler meslekten hâkim ve savcılar eliyle yürütülür.
- Hâkimler, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre görev ifa ederler.
- Hâkim ve savcılarının nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarındaki disiplin rejimi ile ilgili işlemler kanunla düzenlenir.
- Hâkimler ve savcılar altmış beş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler.
- Hâkimler ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, resmi ve özel hiçbir görev alamazlar.
- Hâkimler ve savcılar idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığı'na bağlıdırlar.

D. Duruşmaların Açık ve Kararların Gerekçeli Olması

- Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır.
- Genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına karar verilebilir.
- Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

E. Mahkemelerin Kuruluşu

- Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.
- Mahkemelerin kurulmasında Adalet Bakanlığı ve kaldırılmasında Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu yetkilidir.

F. Adalet Hizmetlerinin Denetimi

- Adalet hizmetleri ile savcılarının idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığı'nca denetimi, adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler; araştırma, inceleme ve soruşturma işlemleri ise adalet müfettişleri eliyle yapılır (2010 değişikliği).

G. Askeri Yargı

- Askeri yargı, askeri mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür.
- Askeri yargı kolundaki mahkemeler; asker kişiler tarafından işlenen askeri suçlar ile bunların asker kişiler aleyhine veya askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidir.
- Devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlara ait davalar her halde adliye mahkemelerinde görülür.
- Savaş hali haricinde, asker olmayan kişiler askeri mahkemelerde yargılanamaz.

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

- 2010 anayasa değişikliği ile Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun yapısı ve kuruluşu tamamen değiştirilmiştir.
- HSYK; bir yargı yeri veya mahkeme değildir. 1982 Anayasası'nda yer alan, tüzel kişiliği olmayan, hâkimlerin ve savcılarının özlük işlerini düzenleyen ve atamalarını gerçekleştiren bir idari kuruluştur.
- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar.

Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun Yapısı

- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu yirmi iki asıl ve on iki yedek üyeden oluşur (2010 değişikliği).
- Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı, Kurulun tabii üyesidir.
- Kurulun yönetimi ve temsili Kurul Başkanına aittir. HSYK, üç daire halinde çalışır (2010 değişikliği).
- Kurul Başkanı dairelerin çalışmalarına katılamaz. Kurul, kendi üyeleri arasından daire başkanlarını ve daire başkanlarından birini de başkanvekili olarak seçer.
- Kurulun üyeleri dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilir.

Üye Seçimi

- Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki altmış gün içinde yapılır.
- Kurulun dört asıl üyesi, nitelikleri kanunda belirtilen; yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasından cumhurbaşkanı,
- Üç asıl ve üç yedek üyesi Yargıtay üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulu,
- İki asıl ve iki yedek üyesi Danıştay üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulu,
- Bir asıl ve bir yedek üyesi Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu'nun kendi üyeleri arasından,
- Yedi asıl ve dört yedek üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adli yargı hâkim ve savcıları arasından adli yargı hâkim ve savcıları,
- Üç asıl ve iki yedek üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idari yargı hâkim ve savcıları arasından idari yargı hâkim ve savcıları tarafından seçilir.

Kurulun Görevleri

- Adalet Bakanlığı'nın, bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar.
- Adli ve idari yargı hâkim ve savcılar hakkında mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar.
- Hâkim ve savcılarının görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (hâkimler için idari nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemleri, ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu başkanının oluru ile Kurul müfettişlerine yaptırılır.

Yüksek Mahkemeler

Yüksek mahkemelerin görev yaptığı yargı kolları; adli yargı, idari yargı, askeri yargı, uyuşmazlık yargısı ve anayasa yargısı olarak adlandırılır.

- Anayasa yargısı: Anayasa Mahkemesi
- Adli yargı: Yargıtay
- İdari yargı: Danıştay
- Askeri ceza yargısı: Askeri Yargıtay
- Askeri idari yargı: Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
- Uyuşmazlık yargısı: Uyuşmazlık Mahkemesi

UYARI: Sayıştay (hesap yargısı) ve Yüksek Seçim Kurulu (seçim yargısı) yüksek mahkeme niteliğinde değildir; ancak kararları kesindir.

I. Yargıtay

- Adliye mahkemelerince (hukuk ve ceza mahkemeleri) verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir.
- Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.
- Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış adli yargı hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca üye tam sayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.
- Yargıtay Birinci Başkanı, birinci başkanvekilleri ve daire başkanları kendi üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca üye tam sayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler; süresi bitenler yeniden seçilebilirler.
- Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcı vekili, Yargıtay Genel Kurulu'nun kendi üyeleri arasından gizli oyla belirleyeceği beşer aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından dört yıl için seçilirler. Görev süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

2. Danıştay

- İdari mahkemelerce (vergi ve idare mahkemeleri) verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir.
- Kanunla gösterilen belli davalara ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.
- **Danıştay'ın İdari Görevleri:** Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulu'nca gönderilen kanun tasarıları, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını incelemek, idari uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.
- Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıf idari yargı hakim ve savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından; Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerinin dörtte biri, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından cumhurbaşkanı tarafından seçilir.
- Danıştay başkanı, başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulu'nca üye tam sayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

3. Askeri Yargıtay

Askeri Yargıtay, askeri mahkemelerden verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Askeri kişilerin kanunla gösterilen belli davalarına ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

- Askeri Yargıtay üyeleri birinci sınıf askeri hâkimler arasından Askeri Yargıtay Genel Kurulu'nun üye tam sayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla her boş yer için göstereceği üçer aday içinden cumhurbaşkanınca seçilir.
- Askeri Yargıtay Başkanı, Başsavcısı, İkinci Başkanı ve daire başkanları Askeri Yargıtay üyeleri arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar.
- Askeri Yargıtay'ın kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.
- 2010 değişikliği ile “askerlik hizmetinin gerekleri” ifadesi anayasa metninden çıkarılmıştır.

4. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi

- Askeri olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile, asker kişileri ilgilendiren ve askeri hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların yargı denetimini yapan ilk ve son derece mahkemesidir.
- Askerlik yükümlülüğünden doğan uyuşmazlıklarda ilgilinin asker kişi olması şartı aranmaz.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin askeri hâkim sınıfından olan üyeleri ile birinci sınıf askeri hâkimler arasından her boş yer için gösterilecek üç aday içinden cumhurbaşkanınca seçilir.
- Mahkemenin Başkanı, Başsavcı ve daire başkanları, hâkim sınıfından olanlar arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, mensuplarının disiplin ve özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.
- 2010 değişikliği ile “askerlik hizmetinin gerekleri” ifadesi anayasa metninden çıkarılmıştır.

5. Uyuşmazlık Mahkemesi

Adli, idari ve askeri yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkilidir.

- Bir başkan ile on iki asıl, on iki yedek üyeden kurulur. Üyeleri Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Genel Kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından seçilerek belirlenmektedir.
- Mahkemenin başkanlığını Anayasa Mahkemesi'nce, kendi üyeleri arasından görevlendirilen üye yapar.
- Uyuşmazlık mahkemesinin başkan ve üyeleri dört yıllık dönem için seçilirler.
- Diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Anayasa Mahkemesi'nin kararı esas alınır. Anayasa Mahkemesi'nin kararları uyuşmazlık yargısının konusu olmaz.

6. Anayasa Yargısı ve Anayasa Mahkemesi

- Anayasa yargısının olabilmesi için bir ülkede öncelikli olarak yazılı ve set bir anayasanın olması gerekir.
- Katı anayasa geleneğine sahip 1982 Anayasası'nın değiştirilmesi zor usullere tabidir.
- Anayasa hükümleri normlar hiyerarşisinin en üstünde yer alır ve 1982 Anayasası'nda “anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı” ilkesi 11. maddede güvence altına alınmıştır.
- İlk kez 1961 Anayasası'nda düzenlenen Anayasa Mahkemesi ile “anayasal yargı denetimi” mevzuata girmiştir.
- 1982 Anayasası, anayasa normlarının “özel bir mahkeme” aracılığıyla denetlenmesi ilkesine dayanan anayasa yargısı sistemini korumuştur.

Anayasa Mahkemesi

- 11 asıl yedek üyesi vardır; yedek üyelik kaldırılmış ve üye sayısı 17'ye çıkartılmıştır.
- 2010 yılındaki değişikliğe kadar üyelerinin tamamı cumhurbaşkanınca seçilen Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşunda ilk kez TBMM'ye üç üyeyi seçme yetkisi tanınmıştır.

TBMM Tarafından Üye Seçimi

- İki üyeyi Sayıştay Genel Kurulu'nun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden,
- Bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki (367 oy) ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu (276 oy) aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı Tarafından Üye Seçimi

- Üç üyeyi Yargıtay,
- İki üyeyi Danıştay,
- Bir üyeyi Askeri Yargıtay,
- Bir üyeyi Askeri Yüksek İdare Mahkemesi genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden,
- En az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi Yükseköğretim Kurulu'nun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden, (dolaylı seçim)
- Dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer (doğrudan seçim).

Anayasa Mahkemesi'ne Üye Seçilebilme Ölçütü

- Kırk beş yaşını dolduran,
- Yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinden profesör veya doçent unvanını kazanan,
- En az yirmi yıl fiilen avukatlık yapan,
- Yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış üst düzey yöneticileri arasından,
- Adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış birinci sınıf hakim ve savcılar arasından olması şarttır.

Üyelerinin Görev Süresi

- Anayasa Mahkemesi üyeleri 12 (on iki) yıl için seçilirler.
- Bir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez.
- Anayasa Mahkemesi üyeleri altmış beş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar.
- Anayasa Mahkemesi üyeleri asli görevleri dışında resmi veya özel hiçbir görev alamazlar.

Anayasa Mahkemesi Başkan Seçimi

- Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile seçilir.
- Başkan ve iki başkanvekili dört yıl için seçilir.
- Başkanlık ve başkanvekilliği görev süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Üyeliğin Sona Ermesi

- Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hâkimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden;
- Görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde de, Anayasa Mahkemesi üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

Çalışma ve Yargılama Usulü

- Anayasa Mahkemesi, iki bölüm ve Genel Kurul halinde çalışır.
- Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır.
- Genel Kurul, mahkeme başkanının veya başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az on iki üye ile toplanır.
- Oylamaya en kıdemsiz üyeden başlanır. Bölümler ve Genel Kurul, kararlarını salt çoğunlukla alır.
- Anayasa değişikliğinde iptale, siyasi partilerin kapatılmasına ya da devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır.
- Siyasi partilere ilişkin dava ve başvurular, iptal ve itiraz davaları, Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalar Genel Kurul'da karara bağlanır.
- Bireysel başvuruları bölümler karara bağlar.
- Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesi'nce öncelikle incelenip karara bağlanır.
- Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinden inceler. Ancak, bireysel başvurularda duruşma yapılmasına karar verilebilir.

Görev ve Yetkileri

I. Anayasa değişikliklerinin, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve TBMM İç Tüzüğü'nün anayasaya uygunluğunu denetlemek (norm denetimi)

Anayasa Mahkemesi'nce Denetimi Yapılamayan Normlar:

- Uluslararası antlaşmalar
- Olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş dönemlerinde çıkartılan kanun hükmünde kararnameler
- Parlamento kararları (üç istisna dışında)
- İnkılâp kanunları

2. Bireysel başvuruları karara bağlamak

- Herkes, anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinin (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) kapsamında) kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilir. (anayasa şikâyeti)
- İhlale neden olduğu ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal için kanunda öngörülmüş idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmiş olması gerekir.
- Bireysel başvurular Anayasa Mahkemesi'nde bölümlerce karara bağlanır. Bölümler başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımı ile toplanır ve salt çoğunlukla karar verilir.

3. YÜCE DİVAN sıfatıyla, görevleriyle ilgili suçlardan ötürü anayasada belirtilmiş kamu görevlilerini yargılamak

- Cumhurbaşkanı,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı,
- Bakanlar Kurulu üyeleri,
- Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve üyeleri, Başsavcılar, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı vekili,
- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri,
- Sayıştay Başkan ve üyeleri,
- Genelkurmay Başkanı,
- Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı.

- Yüce Divan'da, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcı vekili yapar.
- Genel Kurul, Yüce Divan sıfatıyla çalışır, yürürlükteki kanunlara göre duruşma yapar ve hüküm verir.
- Yüce Divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabilir. Genel Kurul'un yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir. (2010 anayasa değişikliği)

4. Siyasi partilerin mali denetimini yapmak

Anayasa Mahkemesi, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştay'dan yardım sağlar. Anayasa Mahkemesi'nin bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.

5. Siyasi partilerin kapatılmasına karar vermek

- Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesi'nce kesin olarak karara bağlanır.
- Anayasa Mahkemesi, temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasi partinin devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir.
- Siyasi partilere ilişkin dava ve başvurulara Genel Kurul tarafından bakılır.
- Siyasi partilerin kapatılmasına ya da devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır.
- Kapatılması istenen partinin genel başkanı veya başkanın belirleyeceği bir vekilin sözlü savunması Genel Kurul tarafından dinlenir.

6. TBMM üyelerinin dokunulmazlığının kaldırılması ve üyeliğinin düşürülmesi kararlarının denetimini yapmak

Dokunulmazlığın kaldırılması ve oylama yapılarak milletvekilliğin TBMM tarafından düşürülmesi (istifa, devamsızlık, bağdaşmaz işlerde ısrar) durumunda ilgili milletvekili veya bir başka milletvekili Anayasa Mahkemesi'ne iptal başvurusu yapabilir.

Parlamento kararının hukuka aykırı olduğu iddiasıyla en çok yedi gün içinde iptal istemiyle başvurulabilir ve Anayasa Mahkemesi iptal istemini on beş gün içinde karara bağlar.

7. Uyuşmazlık mahkemesinin başkanını seçmek

Anayasa Mahkemesi, kendi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğuyla dört yıl için Uyuşmazlık Mahkemesi'nin başkanını ve başkanvekilini seçer.

Uygunluk Denetiminin Kapsamı

- Anayasaya Mahkemesi norm denetimini esas ve şekil bakımından gerçekleştirir.
- Esas denetimi, bir öz ve içerik denetimidir. Anayasal yargıya tabi olan normların anayasa hükümleriyle çatışıp çatışmadığını sebep, amaç ve konu unsurları bakımından araştıran bir denetim usulüdür.
- Normların anayasada ve iç tüzükte belirtilen usul, şekil ve yetki kurallarına uygun olarak yapılıp yapılmadığının araştırılması Anayasa Mahkemesi'nin şekil denetimiyle gerçekleşir.
- Anayasa Mahkemesi şekil bozukluğuna dayalı iptal davalarını öncelikle inceleyip karara bağlar.
- Şekil bozukluğuna dayanan anayasaya aykırılık iddiası mahkemeler tarafından itiraz (defi) davası yoluyla ileri sürülemez.

Anayasa değişiklikleri: Esas bakımından denetim yolu 1971’de yapılan anayasa değişikliği ile kapatılmıştır. Şekil bakımından denetim sınırlıdır ve Anayasa Mahkemesi anayasa değişikliklerini yalnızca üç özelliği ile denetleyebilir:

- Teklif yeter sayısı
- Karar yeter sayısı
- İvedilikle görüşme yasağı

Kanunlar: Esas bakımından denetlenmesine kısıtlamalar getirilmemiştir.

Kanun hükmünde kararnameler: Şekil ve esas bakımından denetimi sınırlanmamıştır.

İç tüzük: TBMM iç tüzüğü esas bakımından ve şekil bakımından denetlenebilir.

Uygunluk Denetiminin Yolları

Soyut Norm Denetimi (İptal Davası): 1982 Anayasası'nda yetki verilmiş makamların Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açarak belirtilmiş olan normların denetlenmesini istemeleridir.

- İptal davasını açıkça belirtilmiş makamların dışında kimse açamaz ve Anayasa Mahkemesi'ne bu konuda başvuru süresi sınırlanmıştır.
- Anayasa değişiklikleri ve kanunların şekil denetimi için açılacak iptal davası Resmi Gazete yayımından başlayarak on (10) gündür. Bu denetimi içeren iptal davasını yalnızca cumhurbaşkanı ve meclis üye tam sayısının beşte birini oluşturan 110 milletvekili açabilir.
- Kanunların esas bakımından denetimi ile kanun hükmünde kararnameler ve TBMM iç tüzüğü'nün şekil ve esas denetimini kapsayan iptal davasını cumhurbaşkanı, TBMM üye tam sayısının 1/5'ini oluşturan 110 milletvekili, iktidar partisi meclis grubu ile ana muhalefet partisi meclis grubu açabilir. İktidarı oluşturan birden fazla partiye yer veren bir koalisyon hükümeti içinde en fazla üyeye sahip olan koalisyon ortağı parti, iptal davası açma hakkına sahiptir. Bu yönde açılacak iptal davası Resmi Gazete yayımından başlayarak altmış (60) gündür.

Somut Norm Denetimi (İtiraz - Def'i Yolu): Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi ile gerçekleştirilen bir denetim usulüdür.

Koşulları

1. Görülmekte olan bir davanın olması,
2. Davaya bakan merciinin mahkeme olması,
3. Anayasaya aykırılığı iddia edilen normun kanun veya kanun hükmünde kararname olması,
4. Aykırılığı ileri sürülen ve iptali istenen normun mahkeme tarafından davada uygulanacak olması,
5. İddianın ciddiliği: Mahkemenin resen uygulayacağı normun hükümlerini anayasaya aykırı görmesi veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varması halinde Anayasa Mahkemesi'nin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır (bekletici mesele).

- Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere 5 (beş) ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır.
- Ancak, Anayasa Mahkemesi'nin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır.
- Anayasa Mahkemesi'nin işin esasına girerek verdiği red kararının Resmi Gazete'de yayımlanmasından sonra 10 (on) yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

Anayasa Mahkemesi Kararlarının Özellikleri

- **Kesin ve bağlayıcıdır:** Kararları temyiz edilemez; yasama, yürütme, yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar.
- **Herkese karşı etkilidir:** Olayla sınırlı ve yalnızca tarafları bağlayıcı karar verilemez.
- Gerekçeli olarak yazılır.
- **İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz:** İptal kararı, kararın gerekçesi ile birlikte açıklanır.
- **Resmi Gazete’de yayımlandığı tarihte yürürlüğe girer:** İptal kararının verildiği tarihte değil, iptal kararının gerekçesiyle birlikte Resmi Gazete’de yayımlandığı tarihte, aykırı bulunan norm yürürlükten kalkar. Anayasa Mahkemesi hukuki boşluğun doğmasını engellemek amacıyla iptal kararının yürürlüğe gireceği tarihi erteleyebilir; ancak erteleme tarihi yayımlandığı andan başlayarak bir (1) yılı geçemez.

- **İptal kararları Anayasa Mahkemesi'nce yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde verilemez:** Anayasa Mahkemesi, kanun koyucu gibi hareket ederek yeni bir hukuki uygulama başlatamaz ve iptal kararı verirken yerindelik denetimi değil, hukukilik denetimi yapabilir.
- **Anayasa Mahkemesi'nin kararları ile bir başka mahkemenin kararı çelişecek olursa Anayasa Mahkemesi'nin karar esas alınır;** dolayısıyla Anayasa Mahkemesi kararları Uyuşmazlık Mahkemesi'ne götürülemez.
- **İptal kararlarında taleple bağlı olsa da gerekçe ile bağlı değildir:** İptal isteminde bulunan makamların ileri sürdüğü gerekçelerin dışında başka nedenlere dayandırarak normu iptal eder.
- **İptal kararları geçmişe etkili sonuçlar doğurmaz:** Kazanılmış hakların kaybedilmesini engelleme amacına yöneliktir.